

Б.А. Омельчук

Національний університет “Львівська політехніка”,
Інститут гуманітарних і соціальних наук

ЯКУБ СОБЄСЬКИЙ ЯК ВОЄНАЧАЛЬНИК ТА ОРГАНІЗАТОР ОБОРОННОГО БУДІВНИЦТВА НА ЛЬВІВЩИНІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.

© Омельчук Б.А., 2010

Розглянута діяльність польського магната Якуба Собєського, спрямована на зміцнення оборони міст і сіл Руського воєводства від зовнішніх вторгнень упродовж першої половини XVII ст. Висвітлено основні земельні комплекси, що належали родині Собєських і творили економічне підґрунтя для масштабного оборонного будівництва на Львівщині.

In this article activity of the Polish magnate Yakub Sobeskyi, directed on strengthening the defence of cities and villages of the Ruska province from external invasions during the first half of the XVII century, is examined. Here are highlighted basic estates which belonged to the Sobesky's family and created economic subsoil for scale defensive building in Lviv.

Про польського магната Якуба Собєського (5.V.1590 – 13.VI.1646) до цієї пори нагадують п'ятикутні бастіони на кожному розі Золочівського замку зі сторожовими вежами, прикрашеними плитами з гербами “Яніна”, “Годзава”, “Равич” і “Гербурт” та літерами J.S.K.K.S.K. (Jakob Sobieski, Krajczy Koronny, Starosta Krasnostawski). Утім, не лише багатьом мешканцям Львівщини та туристам, а й вітчизняним науковцям-історикам є докладно відомими подробиці його життєдіяльності, причетної до історії нашого краю та інших українських земель, що перебували у першій половині XVII ст. у складі Речі Посполитої. Певна річ, що наукову оцінку різні напрямки багатогранної діяльності цієї особи отримали передусім у польській історіографії. Зарубіжні історики студіювали його родовід, політичні погляди, дипломатичну та сеймову діяльність, аналізували проведені ним успішні військові операції, опрацьовували важливу, з джерелознавчого боку, літературну та епістолярну спадщину цієї помітної історичної постаті [29; 30; 32–43; 47–52; 54–62; 65–75].

У вітчизняній історіографії спеціальної праці про Якуба Собєського довгий час не було. І це зрозуміло, оскільки упродовж свого життя цей репрезентант польських можновладних сил безжально придушував будь-які прояви національно-визвольних рухів, що становили загрозу пануванню шляхти на приєднаних до Речі Посполитої українських землях. Проте, мабуть, немає монографії чи статті у царині військової історії чи оборонного будівництва на теренах Західної України періоду першої половини XVII ст., у якій би не знайшлося, бодай, згадки про Якуба Собєського [1–9; 12; 15–27]. Існуюча прогалина в останні роки заповнена джерелознавчою монографією Д. Вирського, на сторінках якої розглядаються деякі мемуарні твори цього магната [24, с. 368–377].

Детальне ознайомлення з доступними нам працями зарубіжних та вітчизняних учених переконує, що одним із питань, найменш вивчених у вітчизняній історіографії, залишається питання особистого внеску Якуба Собєського у справу захисту етнічних українських земель у складі Речі Посполитої від нападів збройних сил Османської імперії та правителів Кримського хаганату, а також його діяльність, пов'язана з укріпленням давніх та будівництвом якісно нових оборонних споруд у належних йому приватних та державних мастках, розташованих переважно на

теренах Львівщини. До наших завдань не входить написання життєпису Якуба Собеського “українським поглядом” чи з’ясування його місця у вітчизняній історії. Просопографічний аналіз вимагає значно більшого, ніж статейний, обсягу та залучення набагато ширшого кола джерел різних видів та типів. З огляду на нашу зацікавленість історією оборонного будівництва на Львівщині у XV – XVII ст., у цій роботі ставимо за мету на конкретних прикладах висвітлити роль Якуба Собеського як організатора фортифікаційного будівництва нового зразка на теренах Львівщини та докладніше насвітлити його погляди, найперше – у військовій справі Речі Посполитої та судження про устрій українського козацтва.

У біографічних даних Якуба Собеського нас найбільше зацікавили ті факти, які дають уявлення про формування його як особистості та набуття ним навичок воєначальника. Правдоподібно, що Якуб Собеський – наймолодший син польського магната, люблінського воєводи Марека Собеського (1549–1605) і Ядвіги Снопківської (1556–1589), народився у Золочеві – одному з найбільших галицьких родинних маєтків. Як ймовірно місце його народження називається також і місто Жовква [38; 48; 70; 71; 75].

Батько подбав про те, аби дати синові належну освіту та підготувати його до державної чи військової служби. Вихователем та домашнім учителем Якуба був відомий польський поет Шимон Шимонович (1558–1629) [64]. Саме від нього Якуб мав змогу дізнатися про історичне минуле не лише Польщі, а й України, на землях якої осів його рід. Не виникає жодного сумніву, що Якубові як учневі цього поета були відомі не тільки його панегірики, драми, оди, гімни, епіталами чи ідилії, а й писання, більш зрозумілі для шляхетського сина та майбутнього воїна. Відомо, що перу Шимоновича належали твори дещо іншого змісту: жалісна пісня-тріумф “Aelinopean”, присвячена відбиттю нападу татарської орди у 1589 р., чи твір під назвою “Tropheum Stanislai Zolkevii Scythis caesis, fugatis” (“Знак Тріумфу Станіслава Жолкевського по погромі та прогнанні Татар” (Замостя, 1606) про звитяжну битву з ординцями над Удичем у грудні 1605 р., переможним походам померлого Я. Замойського та перемогу Я.К. Ходкевича над шведами під Кірхольмом у вересні 1605 р. [64]. Мабуть, за настановою того ж таки Шимоновича, Якуб продовжив навчання у престижній у ті часи та відкритій за ініціативи його наставника Замойській академії “для Русі” та Краківському університеті (1604–1606) [31; 38]. У цих навчальних закладах він вивчав твори стародавніх і сучасних йому авторів, поетів, юристів та істориків. Найбільшу увагу Якуб Собеський приділив вивченню французької, італійської та іспанської мов, якими володів вільно, а також пізнанню культури Західної Європи [37].

Невдовзі, наслідуючи приклад інших представників шляхетського стану, молодий Собеський навесні 1607 р. виїхав до Парижа, де упродовж чотирьох наступних років продовжив студії, та час від часу здійснював ознайомчі поїздки до Англії, Нідерландів, Німеччини, Іспанії, Португалії, Франції, Савойї, Італії та Австрії [37; 38; 70]. У цих країнах його приймали перші особи: французький король Генріх IV (став свідком його вбивства, поховання а також коронації нового короля – Людовіка XIII), король Англії Яків I Стюарт, намісник Нідерландів Маурицій Оранський, іспанський король Філіп III, Папа Павло V та імператор Мацей I, знайомився з багатьма західноєвропейськими вченими, політиками, представниками аристократичних родів та воєначальниками [31; 37; 38; 39; 70].

Під час цих вояжів спостережливий молодий чоловік старанно занотовував свої враження у своєму першому щоденнику, записи якого охоплюють 1607-1613 рр. та є цінним джерелом для вивчення європейської історії і культури, в тому числі й у площині європейської кастеології [46].

Повернувшись у 1613 р. додому, Якуб увійшов до складу почету королевича Владислава (майбутнього польського короля Владислава IV Вази) та поринув у вир бурхливого політичного життя країни [37]. Упродовж 1613–1616 рр. він призначався королівським легатом на сеймик та тричі обирався послом від Люблінського та Волинського воєводств [38].

Нагадаємо, що польський королевич був одним із претендентів на престол Московської держави і обстоювати йому це прагнення у 1617 р. на чолі власної гусарської хоругви допомагав і Якуб Собеський, вирушивши у складі польського війська, очолюваного гетьманом Яном Каролем Ходкевичем, у московський похід. Свій перший бойовий досвід він здобув під час облоги

Московського кремля, під стінами якого отримав поранення, а після одужання мав змогу набратися й дипломатичного досвіду, взявши участь як військовий комісар у підготовці та укладенні Деулинського перемир'я 1618 р. Ці події він знову ж таки відтворив в особистих щоденникових записах, відомих як “*Diariusz ekspeditiej moskiewskiej*” (“Щоденник експедиції московської”) [24, с. 369].

Наступною подією, що виявила неабиякі воєначальницькі якості Якуба Собеського, стала Хотинська війна 1621 р. [12; 26]. 13 вересня у таборі під Хотиним йому було доручено виголосити перед прибулими на допомогу українськими козацькими підрозділами промову, у якій Собеський від імені польського короля і урядовців закликав, за його словами, цих жертвних та героїчних воїнів продовжувати служіння державі, незважаючи на перебої у їх постачанні та платні [70, s.173]. Педантичний Якуб й тут вів щоденник, записи якого лягли в основу розширенішого латиномовного твору, опублікованого у Гданську у 1646 р. під назвою “*Commentariorum Chotinensis belli libri tres*” (“Коментарів Хотинської війни 3 книги”) [63; 46].

Праця “*Commentariorum Chotinensis belli libri tres*” неодноразово перекладалася польськими та цитувалася українськими істориками [24]. Сучасний історик Д. Вирський, детально проаналізувавши доволі великий за обсягом уривок цього твору під назвою “Походження, життя та звичаї козаків запорізьких”, дійшов висновку про добру особисту обізнаність автора з предметом [24, с. 370]. У площині наших зацікавлень найбільший інтерес викликають ті його фрагменти, які характеризують військову організацію козацтва.

Насамперед необхідно відзначити, що Якуб Собеський, який укладав з козацькими зверхниками Куруківську угоду та після якої як самовидець характеризував українських козаків у своєму творі, відзначав: “...досі далеко поміж різними племенами слава, що про них поширюється” [24, с. 370]. Як і решта його попередників та сучасників, до традиційної точки зору про українську (“руську”) етнічну основу козацтва, Якуб Собеський, будучи виразником поглядів польської магнатерії, все ж не проминув додати, що час від часу козацькі лави поповнюються європейськими шляхетськими елементами, особливо тими, які вчинили злочини чи вимушені переховуватися від покарання: “Майже усі вони з Русі походження ведуть, хоча чимало з Велико- та Малопольщі шляхтичів, на позбавлення честі засуджених, а деякі з Німеччини, Галлії, Італії, Іспанії навіть, через вироки за злочини вигнані, між ними знаходяться” [24, с. 371]. Для останніх головною умовою перебування у козацькому товаристві було дотримання православ'я, використання української мови та прийняття “козацької” прізвищевої назви: вони “релігії Грецької сповідання дотримуються, рутенську мову уживають, відкидають походження – якщо навіть хто [досі] носив знатне, плебейські імена приймають і вони, для усього громадянства померлі, дике життя вести змушені” [24, с. 371]. Цікавим є й наступне враження Якуба Собеського: на Запоріжжі “...до занепаду військової дисципліни, усі на хоругви та полки поділені, в цілковитій покорі, і, постійно у війні вправляючись, жили та, ніби до гніздівля якогось прив'язані, палестру цю задля інших занять покинути злочином вважають” [24, с. 371]. Далі автор доволі поверхнево характеризував господарські заняття козаків та переходив одразу до тих аспектів, які цікавили його у козащині найбільше: сухопутні та морські походи, військова організація та інституції. Свідчення про останні опускаємо за браком місця та як предмет тематично іншого дослідження.

Якуб Собеський говорив, що запорожці переважно “...в Очаківських полях найщасливіше часто з татарами б'ються та славою за майно сплячують, нападами приморським областям турків загрожують безупинно” [24, с. 372]. Як людина, добре обізнана з військовою справою, він особливо відзначав бойові якості запорізької флотилії: “До війни морської найпридатнішими [козаків] тривалий зробив досвід... Плавають на човнах, які з бортів на кшталт дошок пуками з очерету, вигаданими проти бур та хвиль моря, обв'язують і, досконало легкі, вони важкими галерами турків найчастіше заволідають” [24, с. 375]. Не менше захоплення у Якуба викликали й запорізькі піхотинці – основа основ військової організації Січі: “Багато з них [запорожців] списів не вживає, але рушниць – усі. Цим створюють армії Корони Польської можливість дорівнюватись найпотужнішій у світі земних володарів піхоті”. Безумовно, не оминуту у творі увагою й організацію польових укріплень та їх оборонних якостей – таборів: “Стан також вправно в кількох порядках

роблять з возів, за нормами найсильніших оборонних укріплень, який Табір називають і проти ворогів натиску крайнього в ньому шукають сховку” [24, с. 375–376]. Як бачимо, щоденникові записи та мемуари Якуба Собеського є цінним писемним джерелом для характеристики військової організації запорізького та реєстрового козацтва у першій половині XVII ст.

У червні 1624 р. відбувся один із найбільших нападів орд кримських татар на українські землі [14; 44]. Якуб Собеський взяв участь у переможній битві, очоливши один із загонів польного гетьмана Станіслава Конєцпольського [38]. Роком пізніше разом з останнім він брав участь у придушенні козацького повстання під проводом Марка Жмайла та підписанні відомої Куруківської угоди. Вірогідно, що саме Якуб Собеський був автором анонімного щоденника про ці події [24, с. 369]. У 1633 р. доля знову звела Конєцпольського та Собеського, цього разу – в антитурецькій військовій кампанії на Поділлі. Багаторічне приятелювання між обома магнатами мало наслідком й написання цінного для нас джерела, а саме – вірша “Pieśń o Podhorcach” (“Пісня про Підгірці”, 1640 р.), у якому Якуб уславлював Підгорецький замок-палац – могутню твердиню і водночас розкішну галицьку палацову резиденцію, що призначалася “для втіх та відпочинку по трудах воєнних” коронного гетьмана Конєцпольського. Підгорецький замок зводився, за його замовленням, упродовж 1635–1640 рр. за проектом архітектора Адреа дель Аква у стилі пізнього Ренесансу.

Описуючи цю будівлю, яка і сьогодні вражає своєю величчю, Якуб Собеський мав змогу порівняти її з не менш уфортифікованою та гарною власною резиденцією, спорудження якої було завершено у 1634 р. за проектом невідомого нині на ім'я зодчого. Це є відреставрований та відомий далеко за межами України Золочівський замок, де у наш час розміщено експозицію Львівської галереї мистецтв [21].

Якуб Собеський був імушим землевласником та повноцінним магнатом. Досить нагадати, що одразу після смерті батька, він отримав у спадок з братом Яном місто Золочів з навколишніми селами у Львівській землі Руського воєводства і частину Гельчева – у Люблінському воєводстві [38]. Частина батькової спадщини дісталася у пожиттєве володіння Якубовій мачусі Катерині з дому Теньчинських, проте він фактично контролював і цю частину маєтностей. У 1627 р. помер, не залишивши нащадків, його брат Ян, і братова частина вітцівщини так само стала власністю Якуба. Близько 1630 р. він набув право володіння Зборовом у Львівській землі [7, с. 636–637]. У 1631 і 1635 рр. Собеський купив від братів Сенєнських розташований неподалік від Золочева маєток з центром у Помор'ях (2 міста, 29 сіл і чималий лісовий масив) [38].

Значно збільшились маєтки Якуба Собеського після другого його одруження у 1637 р. з Софією-Геофілією Даниловичівною (1607–1661), донькою Яна Даниловича (1570–1628) і Софії Жолкевської (1590–1634) [37]. Як посаг за дружиною до його маєтностей додалися фактично усі помістя Жолкевських і частина майна Даниловичів: місто Жовква з прилеглими місцевостями та одинадцятьма селами, а також волостями: Яричівською (місто Новий Яричів, 11 сіл і лісовий масив Копаня), Озерянською (місто Озерна, 9 сіл та довколишні ліси), Куликівською (місто Куликів і 19 сіл), Маркопольською (місто Маркополь, 12 сіл та ліси), містечко Сасів. На теренах Наддніпрянської України Якубу Собеському дісталася також Бориспільська волость з містом та 20 селами. У 1640 р., засвідчуючи подяку за добре до неї ставлення, мачуха Якуба заповіла свої маєтності у Люблінському повіті (Гельчев, Косарув, Пілашковіце, Собіцька Воля), а також Блудів у Волинському воєводстві, його дітям. Окрім того, Собеський був власником двох невеликих садиб у Львові, садиби у Варшаві і палацу в Любліні [38]. У 1640 р. він купив у кармелітів розкішну кам'яницю Корняктів у Львові.

Та перерахованими вище містами, селами, землями та угіддями власності Якуба Собеського не обмежувались. Значну частину прибутків давали пожалувані йому королем державні маєтки. До 1630 р. Якуб тримав успадковані по батькові королівщини у Галицькій землі і на Волині. Окрім отриманого у спадок Яворівського [72] і Красноставського староств, у 1646 р. йому дістались ще й Крехівський у Руському воєводстві та Щуровицький – у Белзькому – державні маєтки [38].

Собеський піклувався про господарський розвиток і захист свого майна. Приміром, він одразу ж відбудував та впорядкував знищені під час нападу кримських ординців Помор'яни. Спустошені під час набігів села населялись прибулими українськими, польськими і татарськими поселенцями.

Він же ініціював створення поселення для ветеранів Хотинської війни, назване Райтарщизна. Мешканці цього населеного пункту повинні були займатися виключно військовим ремеслом [38].

Собеський клопотався також про врегулювання прав міських самоврядних структур. Незважаючи на те, що у його маєтках переважала панщизняна система, цей магнат мав опінію опікуна своїх підданих і траплялися випадки, що саме у його володіннях знаходили притулок покріпачені втікачі з інших теренів. Як засвідчують писемні джерела та спеціальні дослідження, найбільший прибуток приносили у скарбницю Собеського обробіток землі та зібране збіжжя, розведення волів, рибний промисел та лісокористування [38]. Позаяк майже усі маєтки Якуба знаходились на так званих “татарських шляхах” [11], то особлива увага зверталася ним саме на оборону поселень Руського, Белзького та Волинського воєводств.

Майже усі міста, містечка, ба, навіть більші поселення, були укріплені. У містах знаходилися оборонні замки із військовими залогами. Обов'язок захисту та зміцнення оборонних споруд Собеський наклав на усіх міщан. З цією метою він інколи навіть вдавався до непопулярних заходів. Так, аби не позбавляти свої приватні міста людей, спроможних до захисту, він заборонив передачу нерухомості на користь Костьолу [38]. У Львові Якуб заснував (разом з дружиною Теофілією) монастир і костьол для босих кармеліток (1641–1643), що також увійшов до числа важливих інкастельованих споруд міста [73].

Особливо магнат піклувався про свої резиденції. Перший палацовий комплекс він звів у містечку Заблудові. У 1627–37 рр. Якуб Собеський резидував переважно у Золочеві. Саме тут були проведені наймасштабніші будівельні роботи: проведено реставрацію давніших споруд і будівництво нових укріплень [3–6; 9–10; 20–21].

Відомо, що у часи Якуба Собеського у військовій справі великого значення набула артилерія. Будівництво великих кам'яних фортець потребувало величезних зусиль і тривало досить довго, а потужні гармати вже тоді були спроможні розтрощити будь-які стіни. Тому необхідно було щось змінювати в технологіях фортифікації. У Західній Європі, зокрема Речі Посполитій, архітектурні інновації вже широко втілювались у життя. Однією з нових технологій стала система будівництва оборонних споруд, що у фаховій літературі отримала назву “голландської”.

Особливість цієї системи полягала у тому, що основою укріплення був величезний земляний вал, який із зовнішнього боку укріплювався кам'яними брилами та стіною. Цей вал був повернутий крутим зрізом схилу у бік супротивника. В середині земляного валу часто будували комунікації та каземати, а саме – укріплення мало форму прямокутника, в центрі якого розташовувались житлові споруди, а на кутах – п'ятикутні бастіони, збудовані за тим самим принципом. Найчастіше подібне укріплення зводилось на високому пагорбі та оточувалось ровом. Основною його перевагою була незначна, порівняно з кам'яними форпостами, руйнація під час артобстрілу, швидкий ремонт пошкоджень після завершення бойових дій, зумовлений насамперед пластичністю та дешевизною місцевого будівельного матеріалу.

Називати подібну систему абсолютно новою для першої половини XVII ст. не можна. Винайшли її значно раніше від появи на полях боїв артилерії. Єдиною, справді, інновацією стало зміцнення земляного валу товстою кам'яною стіною. Подібні принципи фортифікації залишилися актуальними навіть у XX ст., адже саме спорудження ескарпів – високих (2–3 м) крутих зрізів схилу місцевості, повернутих до супротивника, було одним з найефективніших засобів оборонного призначення. За цією самою технологією збудували й Золочівський замок.

Після 1637 р. Якуб Собеський переважно резидував у Жовкві. Ми не зупинятимемося докладно на історії спорудження окремих пам'яток чи оборонних споруд Жовкви, про які існує численна популярна та наукова література [23, с. 74]. Нагадаємо лише, що історія міста розпочинається із закладення у 1594 р. замку польським коронним гетьманом Станіславом Жолкевським. Після його загибелі разом із батьком Богдана Хмельницького у битві під Цецорою у 1620 р. Жовква кілька разів переходила з рук у руки: від Яна Жолкевського (+1623) і Регіні з Гербуртів (+1626) до Даниловичів: Софії з Жолкевських (+1634) і її сина Станіслава (+1636), а відтак – до Собеських: Теофілії з Даниловичів (+1661) та її сина Яна Собеського. На зламі XVI–XVII ст. місто відійшло королівським синам Константинові (+1726) та Якубу (+1737).

Правдоподібно, що розпланування Жовкви за принципом “ідеальних міст” доби Ренесансу здійснив її архітектор Павло Щасливий [2, с. 36; 19, с. 902; 17–18]. У XVII ст. Жовківський замок став резиденцією Якуба Собеського, а пізніше – його сина – польського короля Яна III Собеського [29, с. 59; 49, с. 19].

Із мемуарів французького дипломата Франсуа-Поля Далерака дізнаємось наступне: “Жовква є одним із найкращих містечок на Русі, що зумовлено його статусом резиденції королівського двору; а крім того, великою кількістю багатих євреїв, яким дозволили тут осісти, ба, близьким сусідством зі Львовом. У місті є дійсно королівський замок, увесь із цегли і доволі гарної будови, та домініканський монастир, заснований матір’ю теперішнього короля, яка вклала надзвичайно багато коштів у відновлення костелу, одного з найгарніших у Польщі, навіть запросила з Італії художників для розпису склепінь. Парафіяльний костел являє собою ще кам’яну будівлю доволі гарної архітектури в італійському стилі, з куполом посередині, який ззовні покритий тонкою міддю, а зсередини – повністю свинцевий... Всередині він гарно оздоблений, особливо вражають чотири гарні мармурові гробниці з останками стількох же високовельможних панів і пань та мармурові статуї, які здіймаються над вченими написами. Крім цих видатних пам’яток, є дві картини, на яких зображені дві знамениті баталії, виграні поляками під проводом двох жовківських вельмож. Найзнаменитішою є перемога, яку вони отримали над московинами за правління Жигмунда III у битві під Клушином... Цю пам’ятну битву виграв дід теперішнього короля по материнській лінії, ім’я якого походить, згідно з польським звичаєм, від назви Жовківської землі – Станіслав Жолкевський... Навпроти цієї давньої пам’ятки знаходиться подібна, але вже сучасна картина, яка зображає знамениту Хотинську битву. Її виграв у турків внук цього славного Жолкевського, великий маршалок і коронний гетьман Собеський, який також прославив своє ім’я... [10, с. 79].

Отже, розглянуті вище факти дають підставу для таких висновків: 1. Якуб Собеський, належачи до одного з найбагатших та найвпливовіших родів Речі Посполитої, наприкінці XVI – XVII ст. зробив блискучу кар’єру, що дало йому змогу увійти до політично-економічної верхівки країни. Він проявився передусім як політичний діяч. Обіймаючи важливі сеймові, двірські та земські уряди, кілька староств та економій у Руському, Белзькому, Волинському та Київському воєводствах, беручи благополучні для нього шлюби, які дали йому змогу зосередити великий економічний потенціал в межах однієї родини, Якуб, по суті, підготував ґрунт для майбутнього злету політичної кар’єри свого сина Яна, який був обраний королем. 2. Боронячи найперше власні інтереси, Собеський об’єктивно сприяв зміцненню багатьох укріплень у населених пунктах Львівщини, а такі приватновласницькі міста, як Золочів та Жовква, він підніс до рівня найкраще уфортифікованих міст не лише Речі Посполитої, а й Європи. Під час їхнього будівництва були використані найкращі досягнення тогочасної архітектурної думки та військово-інженерної справи. 3. Як військовик Собеський виявляв особисту мужність у локальних боях та війнах, володіючи усіма якостями полководця, та усе ж найбільший його вплив у битвах виявлявся в умінні застосовувати новітні західноєвропейські а також козацькі тактичні та інженерно-фортифікаційні нововведення. Особливий талант він виявив в умінні психологічно впливати на своїх підлеглих. 4. Писемна спадщина Якуба Собеського вимагає глибшого аналізу в українознавчих працях.

1. Батюк Т.В. *Збройні сили України в протистоянні турецько-татарській експансії у другій половині XVI – на початку XVII ст.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 20.02.22 “Військова історія”*. – Львів, 2003. 2. Бевз М. *Жовква – ренесансне ідеальне місто. Українська реалізація концептуальної схеми П’єтро Катанео // Історична, мистецька, архітектурна спадщина Жовкви. Проблеми охорони, реставрації, використання / Збірник матеріалів українсько-польського науково-практичного семінару. – Жовква – Львів, 1998.* 3. Возницький Б. *Замок в Олеську*. – Львів, 1977. 4. Гупало Н. *Равелін // Галицька Брама – Золочів, 2007. – №145–146.* 5. Гупало Н. *Замок як зразок шляхетського житла XVII – XVIII сторіч // Галицька Брама – Золочів, 2007. – №145–146.* 6. Гупало Н. *Історичні постаті Золочівського замку // Галицька Брама – Золочів, 2007. – №145–146.* 7. Гуцал П., Лукачат М. *Зборів: Тернопільський енциклопедичний словник. – Тернопіль, 2004.* 8. *Записки німецького офіцера о Хотинской войне 1621 г. как исторический источник / Пер. Ю.А. Мыцька // Вопросы*

германской истории. Русско-германские связи и отношения нового и новейшего времени. – Днепропетровск, 1985. 9. Каркулевський В. Золочівський замок – неприступна фортеця XVII століття // Галицька Брама – Золочів, 2007. – №145–146. 10. Качур І. Жовква, Золочів, Олесько та Підгірці в мемуарах Франсуа-Поля Далерака (1680-ті роки) // Треті “Ольжсині читання”. – Пліснеськ, 31 травня 2008 року. – Львів, 2009. 11. Кісь Я. П. Татарські шляхи на Україні в XVI–XVII ст. // Жовтень. – 1986. – № 6. 12. Комарницький С. Хотинська епопея (з історії Хотинської війни 1621 року). – Чернівці, 2000. 13. Лукомський Ю., Іванишин Т. Археологічно-архітектурні дослідження оборонних споруд та вузла в їздній брами замку в місті Жовква 2009 року // Жовква крізь століття. Науковий збірник. Вип. 1. – Жовква, 2010. 14. Мазур О., Киричук Ю. Роксолана і набіги орд кримських і османських феодалів на українські землі у 20–50 рр. XVI ст. // Рогатинська земля: історія та сучасність. – Львів, 1995. 15. Мацюк О. Замки і фортеці Західної України. – 2-ге вид. – Львів, 2009. 16. Мемуари до історії Південної Русі. – Вип. 2 (перша половина XVII ст.). Ф. Євлашевський, Я. Собеський, походи 1625 і 1628 рр., С. Окольський, Г. Боплан, звільнення невільників, Б. Машикевич [За ред. В. Антоновича] / [Пер. з рос. І.С. Голуб; передм. В.С. Мороза]. – Дніпропетровськ, 2006. 17. Оконченко І. Дослідження міських укріплень Жовкви XVI–XVIII ст. // Жовква крізь століття. Науковий збірник. – Вип. 1. – Жовква, 2010. 18. Оконченко О. Дослідження оборонних укріплень ядра Жовківського замку станом на перший період уфортифікування // Жовква крізь століття: Науковий збірник. – Вип. 1. – Жовква, 2010. 19. Оконченко О., Оконченко І. Муровані укріплення Жовкви // Народознавчі зошити. – 2004. – №5–6. 20. Омельчук Б. Архітектурно-ландшафтні вподобання Марії-Казимири д'Аркуїн та будівельні нововведення в оборонних замках-резиденціях Галичини останньої третини XVII ст. // Жовква крізь століття: Науковий збірник. – Вип. 1. – Жовква, 2010. 21. Омельчук Б. Оборонні споруди Золочева у XV–XVII ст. // Старий Луцьк: Науково-інформаційний збірник ЛДІКЗ. – Вип. VI. – Луцьк, 2010. 22. Перналь Андрій Б., Ессар Денніс Ф. Гійом Ле Вассер де Боплан – військовий інженер, картограф, автор // Боплан і Україна: Збірник наукових праць. – Львів, 1998. 23. Пишук В. Укріплені міста, замки, оборонні двори та інкастельовані сакральні споруди Львівщини XIII–XVIII ст.: Каталог-інформатор. – Львів, 2008. 24. Річнополитська історіографія України (XVI – середина XVII ст.) / НАН України; Інститут історії України. – У 2-х ч. – К.: Інститут історії України, 2008. – Ч. 2 (Додатки). 25. Соломко Р. Олеський замок. – Львів, 2004. 26. Хотинська війна (1621 р) / Г. Грабянка, С. Величко, Й. Мюллер. – К., 1991. 27. Целуйко О.П. Під Даниловичів у кінці XVI – на початку XVIII ст.: історико-генеалогічне дослідження: Автореф. Дис ... канд. іст. наук за спец. 07.00.06. – Львів, 2003. 28. Anusik L. J. Sobieskiego Peregrynacji po Europie // Przegląd Historyczny. – 1992 T. 8. 29. Barącz S. Kronika Oleska // Towarzystwo duchowieństwa katolickiego. – Tarnopol, 1864. – ТІ. 30. Barącz S. Pamiętki miasta Żółkwi. – Lwów, 1852. 31. Barycz M. Rzecz o studiach w Krakowie dwóch generacji Sobieskich. – Kraków, 1984. 32. Bataglia O. F. Jan Sobieski, krol Polski. – Warszawa, 1983. 33. Charewiczowa L. Zamki króla Jana III w Małopolsce Wschodniej. – Lwów, 1933. 34. Chłapowski K. Elita senatorsko-dygnitarska Korony za czasów Zygmunta III i Władysława IV. – Warszawa, 1996. 35. Czolowski A. Dawne zamki i twierdze na Rusi Halickiej // Teka Konserwatorska Galicyi Wschodniej. – Lwów, 1892. – R.I. 36. Długosz J. “Pieśń o Podhorcach” Jakuba Sobieskiego // Ze skarbca kultury. – 1988. – Z. 46. 37. Długosz J. Jakub Sobieski 1590 – 1646. Parlamentarzysta, polityk i pamiętnikarz. – Warszawa, 1989. 38. Długosz J. Jakub Sobieski Polski słownik biograficzny. T.39: Słomkiewicz Stefan – Soczek Zygmunt. – Kraków, 1999–2000. 39. Dziechcińska H. Les doux relations que fit Jacques Sobieski de ses voyages en Europe, sur le fond des écrits de voyage de son époque // Filologia e letteratura nei paesi slavi. Studi in onore di Sante Graciotti. – Roma, 1990. 40. Dziegielewska J. Izba poselska w systemie władzy Rzeczypospolitej w czasach Władysława IV. – Warszawa, 1992. 41. Dziegielewska J. O tolerancję dla zdominowanych. – Warszawa, 1986. 42. Filipczak Kocur A. Sejm zwyczajny z r. 1629. – Warszawa, 1979. 43. Filipczak Kocur A. Trzeci raz pod łaską Jakuba Sobieskiego // Zesz. Nauk. WSP w Opolu. Historia 1981. – Nr. 18. 44. Horn M. Skutki ekonomiczne najazdów tatarskich z lat 1605–1633 na Rus Czerwoną. – Wrocław-Warszawa-Kraków, 1964. 45. Jakoba Sobieskiego, pamiętnik wojny chocimskiej, xiąg troje / Przełożył z łacińskiego, życiorysem autora i objaśnieniami uzupełnił Władysław Syrokomla. – Petersburg, 1854. 46. Jakub Sobieski. Peregrynacja po Europie 1607–1613. Droga do Baden. / Wyd. J. Długosz. – Wrocław, 1991. 47. Kaczorowski W. Sejmy konwokacyjny i elekcyjny w okresie bezkrólewia 1632 r. – Opole, 1986. 48. Łoski

J. Jan Sobieski, jego rodzina, towarzysze broni i współczesne zabytki. – Warszawa, 1883. 49. Osiński M. Zamek w Żółkwi. – Lwów, 1933. 50. Petrus J. T. Kościoły i klasztory Żółkwi. – Kraków, 1994. 51. Piętrzą k J., W przygaszonym blasku Wiktorii chocimskiej. Sejm w 1623 r. – Wrocław, 1987. 52. Pietrzyk Z., Przyczynek do studiów zagranicznych Mikołaja Ostroroga i Jakuba Sobieskiego // *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*. – 1998. – T. 42. 53. Schneider A. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicji pod względem historycznym, statystycznym, topograficznym, orograficznym, hydrograficznym, geograficznym, etnograficznym, handlowym, promysłowym etc. – Lwów, 1874, T. 2. 54. Seredyka J. Jakub Sobieski – przywódca izby poselskiej // *Sobótka*. – 1980. – R. 35. – Z. 2. 55. Seredyka J. Marszałkowie izby poselskiej za Zygmunta III // *Władza i społeczeństwo w XVI i XVII w. Prace ofiarowane Antoniemu Mączakowi*. – Warszawa, 1989. 56. Seredyka J. *Parlamentarzyści drugiej połowy panowania Zygmunta III Wazy*. – Opole, 1989. 57. Seredyka J. *Rzeczpospolita w ostatnich latach panowania Zygmunta III (1629–1632)*. – Opole, 1966. 58. Seredyka J. *Sejm zawiedzionych nadziei*. – Opole, 1981. 59. Seredyka J. *Spór o wakanse na sejmie warszawskim 1627 r.* // *Spraw. Opolskiego Tow. Przyj. Nauk za 1965*. – Opole, 1966. 60. Seredyka J. *Walka o incompatibilia na sejmie warszawskim 1627 r.* // *Spraw. Opolskiego Tow. Przyj. Nauk za 1966*. – Opole, 1968. 61. Serwański M. *Francja wobec Polski w dobie wojny trzydziestoletniej*. – P., 1986. 62. Sobieraj M. *Mecenat rodziny Sobieskich nad zakonami* // *Summarium*. – 1976. – Nr. 5. 1976 (1979); 63. Sobieski Jakub. *Commentariorum Chotinensis belli libri tres*. – Dantisci, 1646. 64. Szymon Szymonowicz – poeta wciąż aktualny. *Materiały z sesji naukowej Zamość, 24 października 2008*. – Zamość, 2008. 65. Tomaszek A. *Projekt orderu Niepokalanego Poczęcia NMP* // *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*, 1987. – T. 32. 66. Trawicka Z. *Działalność parlamentarna Jakuba Sobieskiego w latach 1613–1646* // *Spraw. z Posiedzeń Kom. Nauk. PAN Oddz. w Kr.* 1972. – T. 16. 67. Trawicka Z. *Pozasejmowa działalność polityczna Jakuba Sobieskiego* // *Sobótka*. – 1980. – R. 35. – Z. 2. 68. Trawicka Z. *Sprawy gospodarcze Jakuba Sobieskiego* // *Kieleckie Studia Hist.* – Kielce, 1977. 69. Trawicka Z. *Studia Jakuba Sobieskiego* // *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*. – 1969. – T. 14. 70. Trawicka Zofia. *Jakub Sobieski. Studium z dziejów warstwy magnackiej w Polsce doby Wazów*. – Kraków, 2007. 71. Tyszkowski K. *Ojciec króla Jana: Jakub Sobieski, kasztelan krakowski* // *Tygodnik ilustrowany*. – 1933. – № 19. 72. Webersfeld E. *Jaworów*. – Lwów, 1909. 73. Widawski J. *Miejskie mury obronne w państwie polskim do początku XV wieku*. – Warszawa, 1973. 74. Wierzbicki L. *Zamek w Olesku* // *Teka Grona Konserwatorów Galicji Wshodniej*. – Lwów, 1892. 75. Wójcik Z. *Jan III Sobieski*. – Warszawa, 1991.

В.М. Мельник

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра історичного краєзнавства

ТЕОФІЛ ОКУНЕВСЬКИЙ – ПОСОЛ ДО ГАЛИЦЬКОГО СЕЙМУ (1889–1900 рр.)

© Мельник В.М., 2010

На основі широкої джерельної бази у роботі розглянуті діяльність Теофіла Окуневського, як депутата Галицького сейму; розвиток українського парламентаризму в Галичині та участь Т. Окуневського у ньому.

Based on extensive source base article considered the activity Teofil Okunevsky as a deputy in the Galician Parliament. The development of Ukrainian parliamentarism in Galicia and T. Okunevsky part in it.

Автономія Галичини у складі Австро-Угорської імперії була чинником, що сприяв політичному розвитку українського й польського національних рухів, основним осередком взаємодії яких став Галицький сейм та навколосеймова боротьба. Діяльність Галицького Крайового